

Innsatte i nordiske fengsler: Utdanning, utdanningsønske og motiv for utdanning

Terje Manger*
Institutt for samfunnspsykologi
Det psykologiske fakultet
Universitetet i Bergen

Det fjortende nordiske seminaret om
klientutbildning/fengselsundervisning
Hotell Billingeus, Skövde
30. september – 3. oktober, 2010

*I samarbeid med medredaktører Ole-Johan Eikeland og Arve Asbjørnsen og de andre medlemmene av den nordiske forskergruppe: Helgi Gunnlaugsson, Leena Koski, Peter Koudahl and Stefan Samuelsson. I tillegg har disse bidratt: Åge Diseth, Anna-Lena Eriksson Gustavsson & Bogi Ragnarsson.

Opplæring i fengsel er en rett

Utdanning er en grunnleggende rettighet, også for innsatte

- “No person shall be denied the right to education”
(*The European Convention of Human Rights, Article 2*)
- “All prisoners shall have access to education, which is envisaged as consisting of classroom subjects, vocational education, creative and cultural activities, physical education and sport, social education and library facilities” (*The Council of Europe, Recommendation no. R (89) 12, 1989, the first paragraph*)

Hvorfor er fengselsundervisning viktig?

Generelt

- De nordiske land har tilsluttet seg internasjonale rekommendasjoner
- I et demokratisk samfunn er det viktig å tilby alle innbyggerne utdanning
- Utdanning har egenverdi og er viktig for å utvikle hele personen

Spesielt

- Utdanning øker mulighetene på arbeidsmarkedet
- Utdanning reduserer risikoen for tilbakefall

Hvordan ser vi på innsatte?

”The importance of thinking of clients in prison as they are: people with faults like the rest of us, but also with richness of personality and undeveloped potential (in other words, as ‘whole persons’ rather than just as ‘offenders’)”

(Kevin Warner, 2010, in his address to the 8th Conference for European Directors and Co-ordinators of Prison Education, Lucerne, Switzerland, 9th-12th September)

Hvorfor er forskning om opplæringen i fengsel viktig?

For at opplæringen skal bli kunnskapsbaser
og dermed kunne
planlegges og gjennomføres bedre

Den nordiske rapporten

- Eikeland, O.-J., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (Eds.) (2008). *Innsatte i nordiske fengsler: Utdanning, utdanningsønske og –motivasjon*. København: Nordisk Ministerråd.
- Eikeland, O.-J., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (2009). *Prisoners' Educational Background, Preferences and motivation*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Takk til

- Innsatte og ansatte i nordiske fengsler
- Nordisk nettverk for fengselsundervisning
- Cirus Nordplus Voksen/ Nordisk Ministerråd
- Direktoratet for Kriminalforsorgen (D), Brottsfølgsverket (F), Justisministeriet (I), Fylkesmannen i Hordaland (N), Kriminalvårdens hovedkontor (S) og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (N)

Noe av bakgrunn for de nordiske undersøkelser

- Den nordiske rapporten “Å lære bak murene” (2003).
- En landsomfattende norsk undersøkelse: Eikeland, O.-J. & Manger, T. (2004). *Innsette i norske fengsel: Utdanning og utdanningsønske*.
- Stortingsmelding nr. 27, 2004-2005 *Om opplæringen innenfor kriminalomsorgen. ”Enda en vår”*.
- Alle rapporter og meldinger konkluderte med at vi trenger mer forskning om innsattes utdanning.

DET KONGELIGE
UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 27

(2004–2005)

Om opplæringen innenfor kriminalomsorgen

“Enda en vår”

Bakgrunn og noen problemstillinger for den nordiske rapporten

- Et fundamentalt prinsipp i Norden er at innsatte skal ha samme rett til utdanning og samme tilgang til sosiale tjenester som andre borgere.
- Hvilken utdanning har innsatte?
- Hvilken utdanning ønsker de?
- Hva er deres motiver for å ta utdanning i fengsel?

Oppfølging av den nordiske rapporten i Norge

- Eikeland, O.-J., Manger, T. & Asbjørnsen, A. (2010). *Innsette i norske fengsel: Kompetanse gjennom utdanning og arbeid*. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland, Utdanningsavdelinga.
- Manger, T., Eikeland, O.-J., & Asbjørnsen, A. (2010). *Innsette i norske fengsel: Motiv for utdanning under soning*. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland, Utdanningsavdelinga.
- Asbjørnsen, Eikeland & Manger (under arbeid). *Innsatte i norske fengsel: Lesferdigheter og oppmerksomhetsvansker*. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland, Utdanningsavdelinga.

Hva vet vi om fangepopulasjonen?

- Når startet deres problemer?
- Er de menn eller kvinner?
- Hvilken utdanning har de?

Utvikling av atferdsproblemer, antisosial atferd og kriminalitet

1. Starter i barndommen med alvorlige atferdsproblemer
 - a) Atferdsproblemene avgrenset til barneårene
 - b) Fortsetter i ungdomsårene og i voksen alder
2. Starter i ungdomsårene
Slutter gjerne ved vendepunkter i livet

Hva kjennetegner gruppe 1 og 2?

Hvilke konsekvenser har kjennetegnene for opplæringen i fengsel?

De nordiske undersøkelser av fengselsundervisningen

2006 – 2007

(Eikeland mfl., 2008)

	Målgruppe	Svarprosent	Befolkning
Danmark	3 461*	69.5	5.5 millioner
Finnland	3 432*	71.2	5.2 millioner
Island	119*	66.0	0.3 millioner
Norge	3 289*	71.1	4.8 millioner
Sverige	4 360* → 960**	93.0	9.0 millioner

*Fangepopulasjon i landet

**Utvalg av fangepopulasjonen

En del kjennetegn ved de innsatte i Norden

(Eikeland mfl., 2008)

Gjennomsnittsalder

- Fra 31 år (Island) til 36 år (Sverige og Finland).

Kjønn

- Mellom 94 og 96 prosent er menn

Borgere av den nasjonen de er fengslet i

- Danmark 84.3 %
- Finnland 92.6 %
- Island 90.0 %
- Norge 85.6 % (i 2009 var prosenten 67.6!)
- Sverige 74.6 %

Norden: Innsattes høyeste utdanning. Prosent.

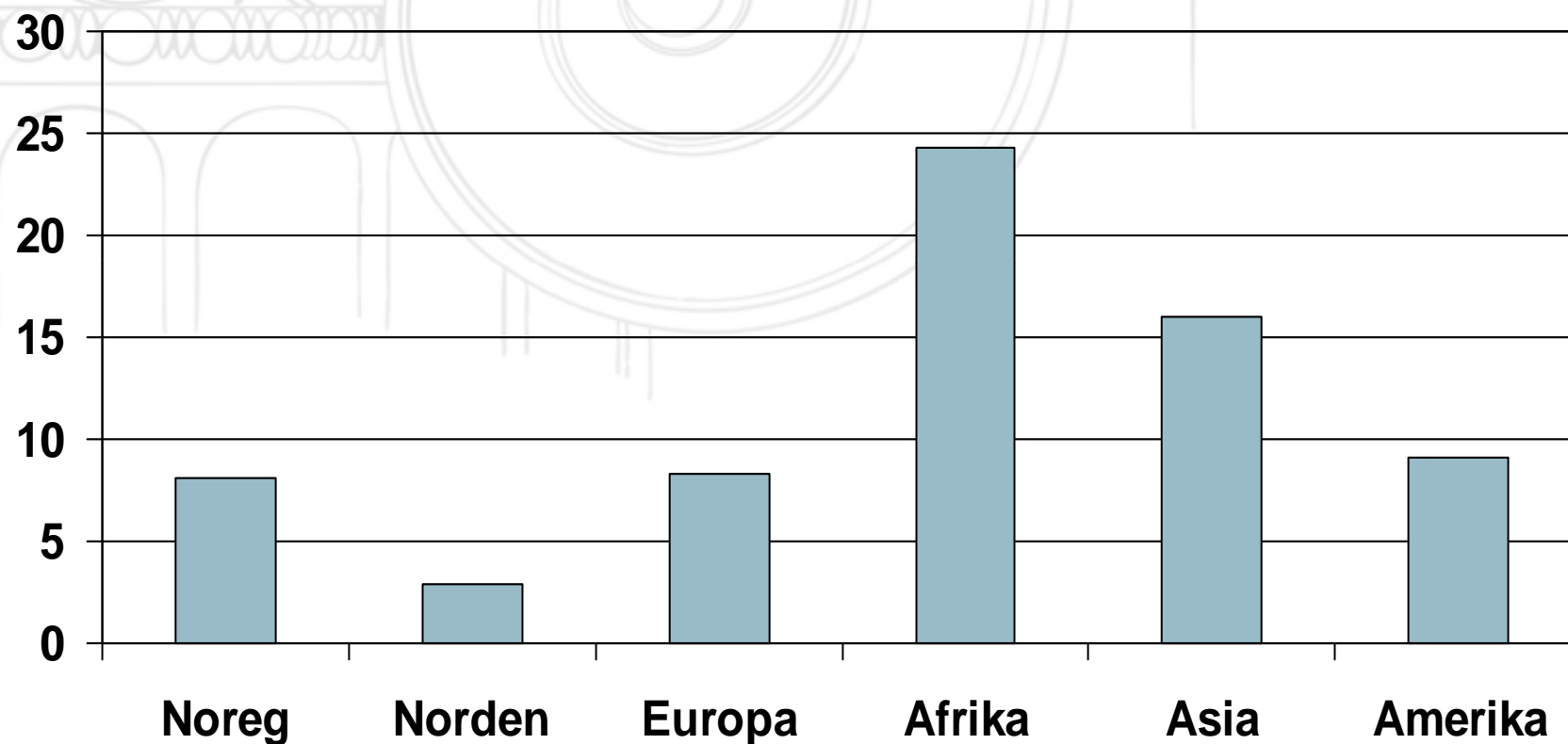
(Eikeland mfl., 2008)

	Total
Ingen utdanning	11
1 Grunnskole (obligatorisk)	38
2 Yrkesutdanning, gymnasialt nivå, studieforbredende	43
3 Universitet eller høyere utdanning	9
N	7422

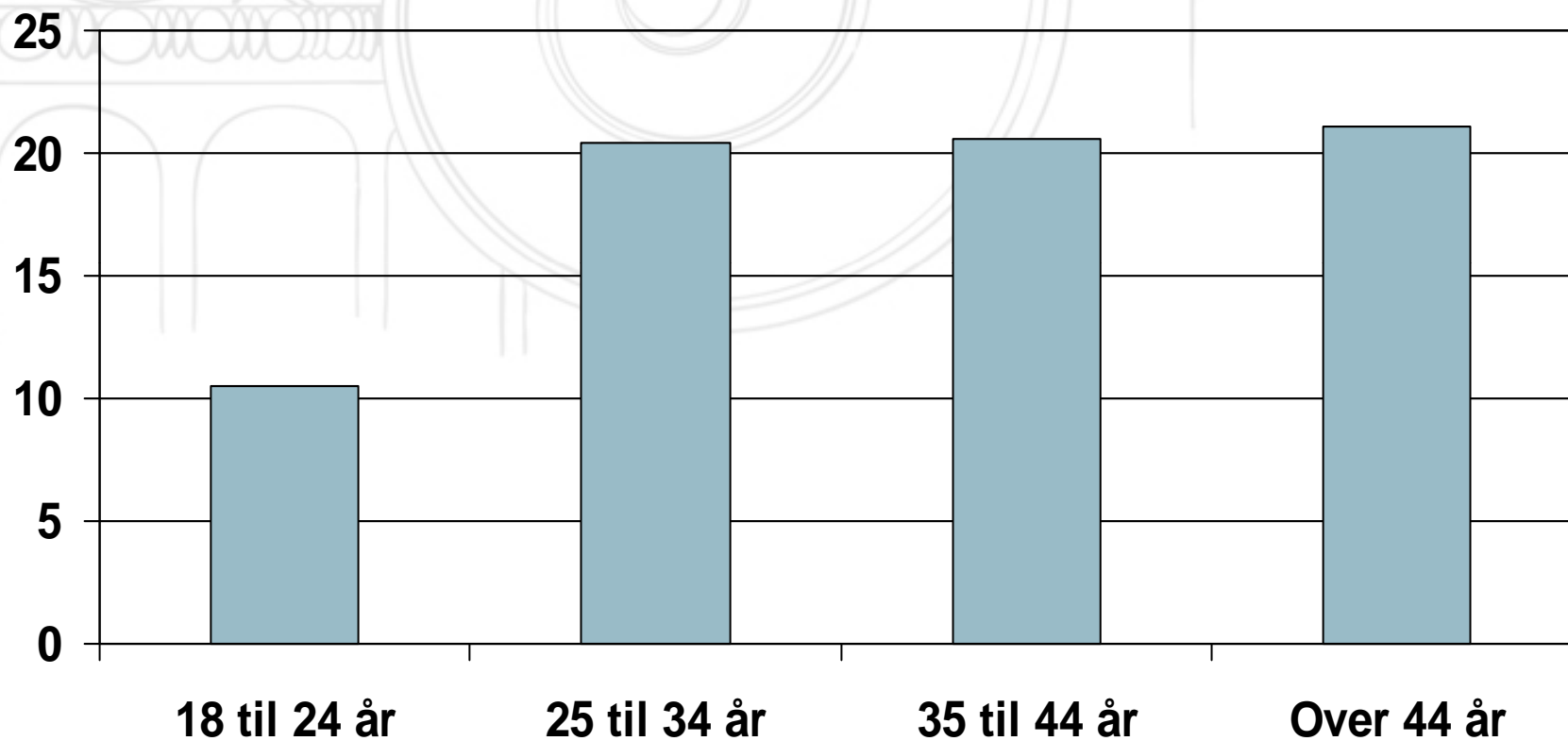
Prosent helt uten utdanning etter fødeland - Norge 2009

(Eikeland mfl., 2010)

Prosent innsatte med fullført tre år videregående opplæring (Eikeland mfl., 2010)

Prosent innsatte som tar utdanning i fengsel

(Eikeland mfl., 2008; Eikeland mfl., 2010)

- Danmark: 24
- Finland: 33
- Island: 45
- Norge: 33 (i 2009: 46 prosent)
- Sverige: 38

Grunner til *ikke* å ta utdanning i fengsel

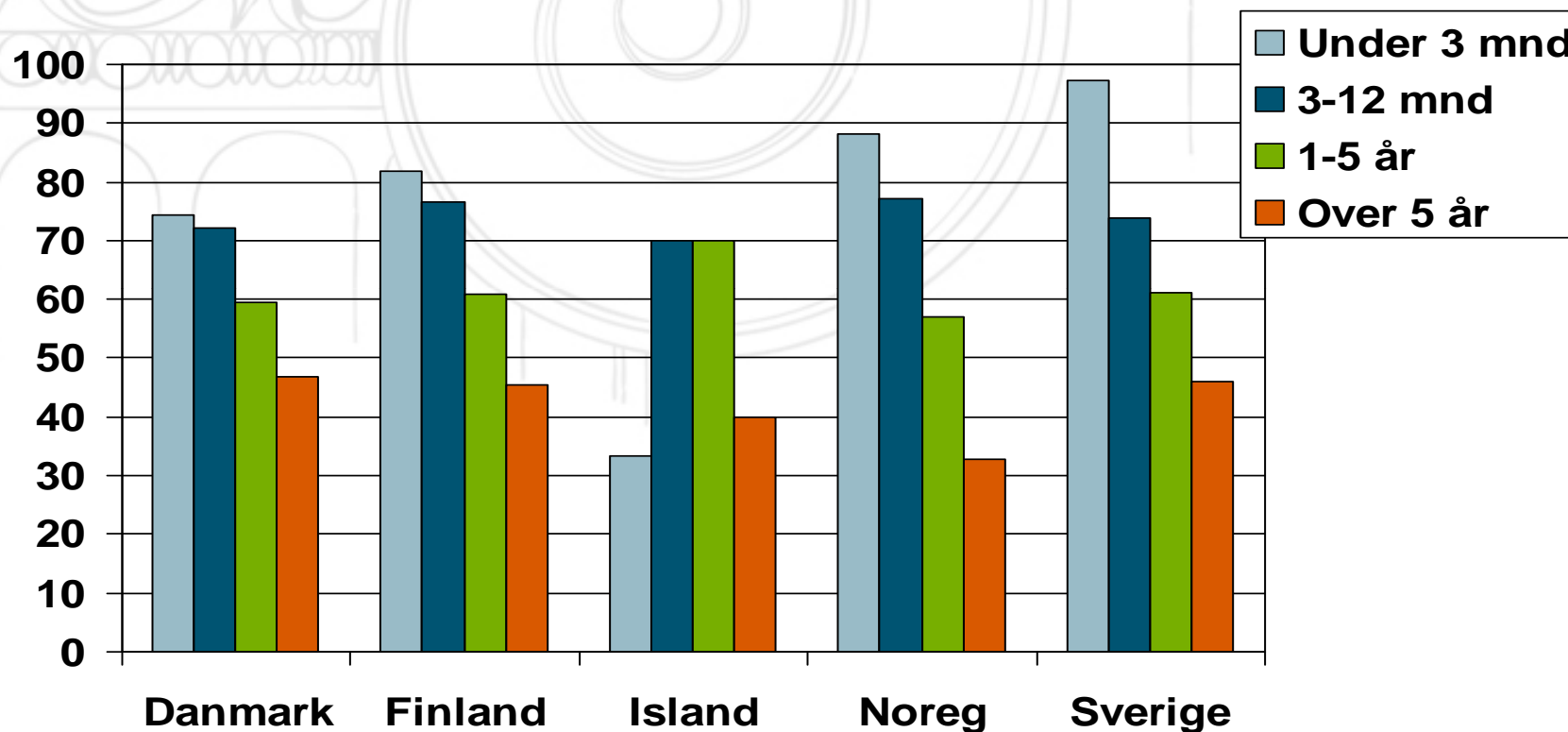
(Eikeland mfl., 2008)

De fire viktigste grunner

1. Jeg får ingen informasjon om utdanningstilbud
2. Ingen utdanningstilbud som passer for meg
3. Ikke interessert i utdanning
4. Andre forhold

Prosent som *ikke* tar utdanning i fengsel og domslengde (Eikeland mfl, 2008)

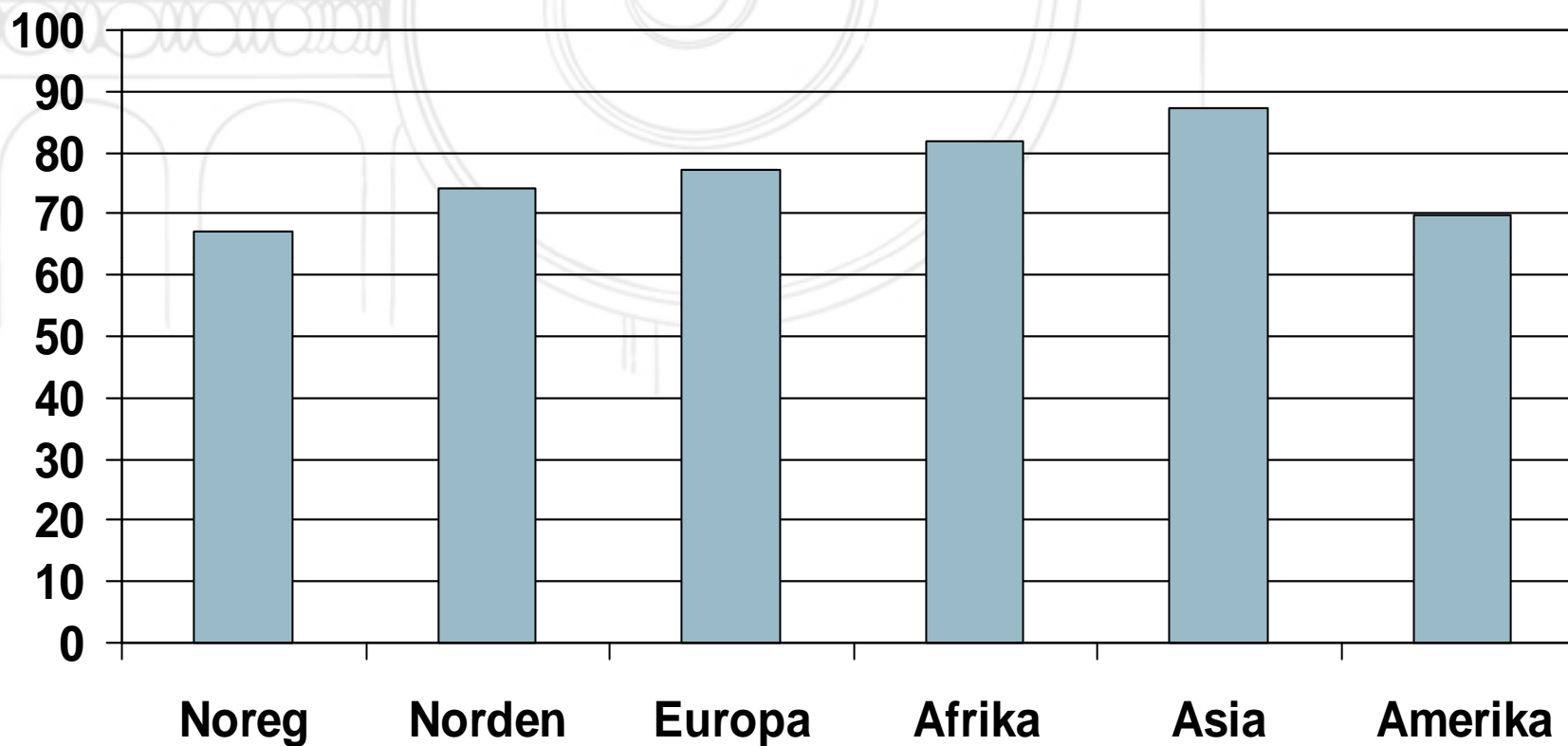
Utdanningsønsker hos innsatte i Norden i prosent* (Eikeland mfl, 2008)

	Totalt
<i>Ønsker ikke utdanning</i>	24
1. FVU/AVU**, grunnskole	6
2a. Ervervsutdanning**, yrkesutdanning	42
2b. Gymnasialt/studieforb.	
3. Universitet, høyskole	9
Ubesvart	17

*Summen blir ikke 100 pga ekskludering av noen utdanningsønsker og fordi respondentene kunne sette mer enn ett kryss; **Danmark

Prosent som ønsker seg utdanning i fengslet etter fødeland - Norge 2009 (Eikeland mfl, 2010)

Motiv for utdanning

- Hvilke grunner har de innsatte for å ta utdanning?
- Finnes det grunnleggende motivkategorier hos innsatte?
- Hvilken sammenheng er det mellom motiv og mestring?

Motivasjon og målorientering

- Ego-orientering
 - Lærer for å demonstrere suksess eller for å skjule/unngå feiling
- Mestringsorientering
 - Lærer for å mestre eller for å lære (læring sin egenverdi)

Forskjeller i motiv etter gruppe

(Eikeland mfl., 2008; Manger mfl., 2010)

- Doms lengde:
 - "Benytte tiden fornuftig" og "tilegne meg kunnskap"
- Ikke norsk:
 - "Få større selvtillit" og "tilfredsstille lærelysten min"
- Alder:
 - "Mer frihet på dagtid" og "venner går på skolen"
- Kvinner:
 - "Få større selvtillit" og "lette soningen"

Motivkategorier og grunner til å ta utdanning

(Eikeland mfl., 2008; Manger mfl., 2010)

Motivkategori (faktor)	Grunner til å ta utdanning
Faktor 1 Endring og mestring av fremtiden	For å mestre tilværelsen etter soning
	For lettere å unngå lovbrudd etter soning
	For lettere å få jobb etter soning
	For å ta eksamen/forbedre karakter
	For å bruke skolen i fengsel som overgang til skole etter soning
	For å få større tro på meg selv

Motivkategorier og grunner til å ta utdanning

(Eikeland mfl., 2008; Manger mfl., 2010)

Motivkategori (faktor)	Grunner til å ta utdanning
Faktor 2 Sosiale og situasjonspregede grunner	Fordi venner går på skole
	For å få større frihet på dagtid
	For å kunne delta i det sosiale miljøet på skolen
	Å bli oppfordret av noen
	Fordi det er bedre enn å jobbe i fengsel

Motivkategorier og grunner til å ta utdanning

(Eikeland mfl., 2008; Manger mfl., 2010)

Motivkategori (faktor)	Grunner til å ta utdanning
Faktor 3 Tileining av kunnskap og ferdighet	For å benytte tiden til noe fornuftig og nyttig
	For å tilfredstille lærelysten min
	For å lette soningen
	For å tileine meg faglig kunnskapg

Hva påvirker at innsatte tar utdanning i fengsel?

- Kjønn?
- Alder?
- Domslengde?
- Motivkategorier?
- Hvor den innsatte kommer ifra?

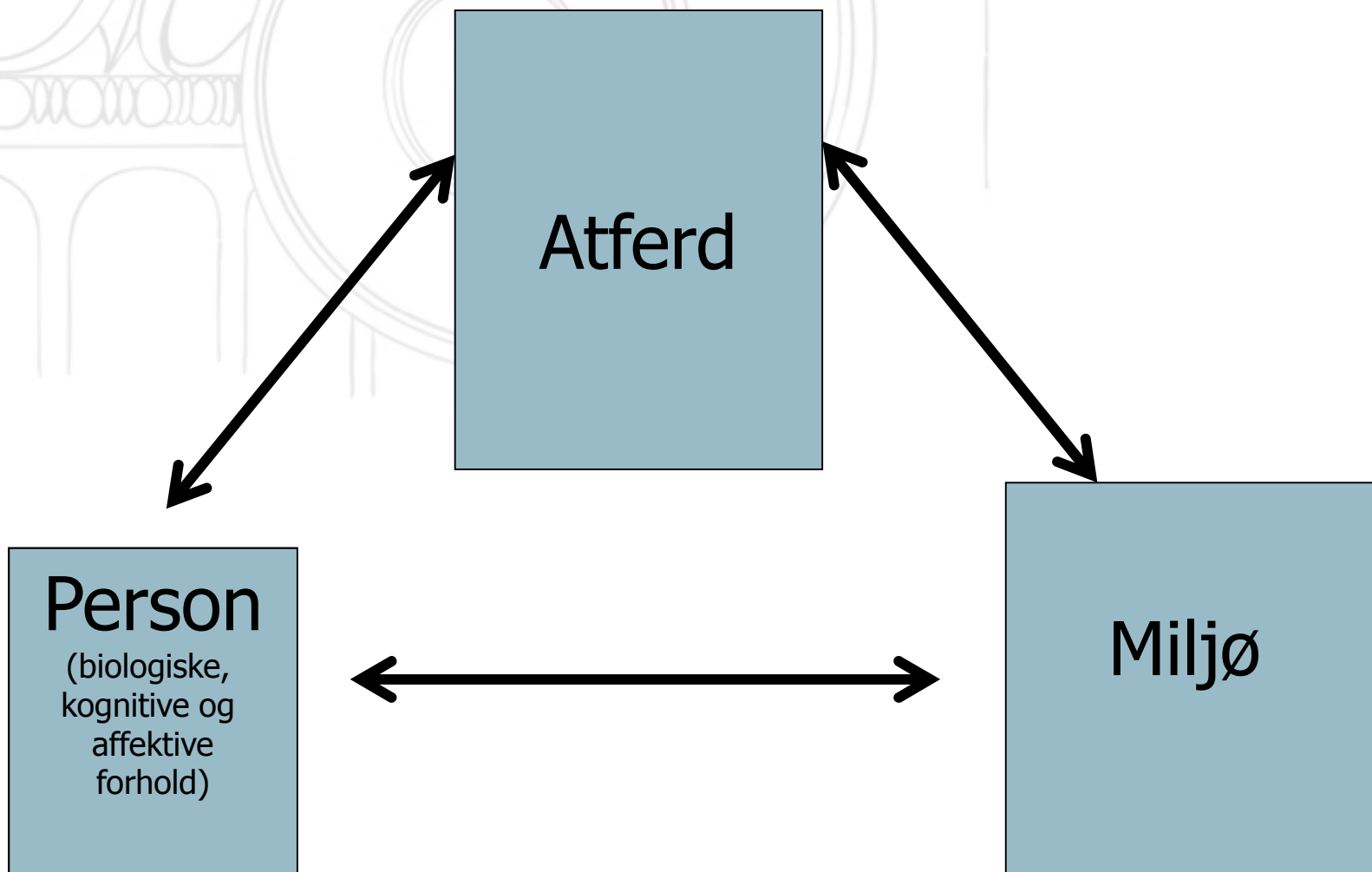

Mestring

- Hvordan formes motivasjon og mestring?
 - Hos folk flest?
 - Hos innsatte?

Den gjensidige samhandlingen - den resiproke determinisme (Bandura, 1997)

Kilder til det kognitive forholdet *forventning om mestring* *(self-efficacy)*

- autentiske mestringserfaringer
- andre sine eksempel (modellæring)
- verbal overtalelse
- fysiologiske og emosjonelle forhold

(Bandura 1997, 2001)

De fire viktigste forholdene som skaper problemer under utdanning i fengsel. Rangert for hvert land (Eikeland mfl., 2008).

Problem	D	F	I	N	S
Mangel på ikt-utstyr	1	1	1	1	1
Sikkerhetsrutinene i fengsel	4	4	4	2	2
Overføring under soning	3	2		3	4
Mangel på litteratur	4	3	2		
Uro i fengslet	2	4		4	
Soningen er over før utdannelsen er ferdig	4	4	3		
Egne lærevansker			3		
Mangel på lærere (ble bare stilt i Sverige)					3
N	580	812	20	546	301

Innsatte, utdanning og *arbeid*

- Hvilken arbeidserfaring har innsatte?

Typer arbeidserfaring

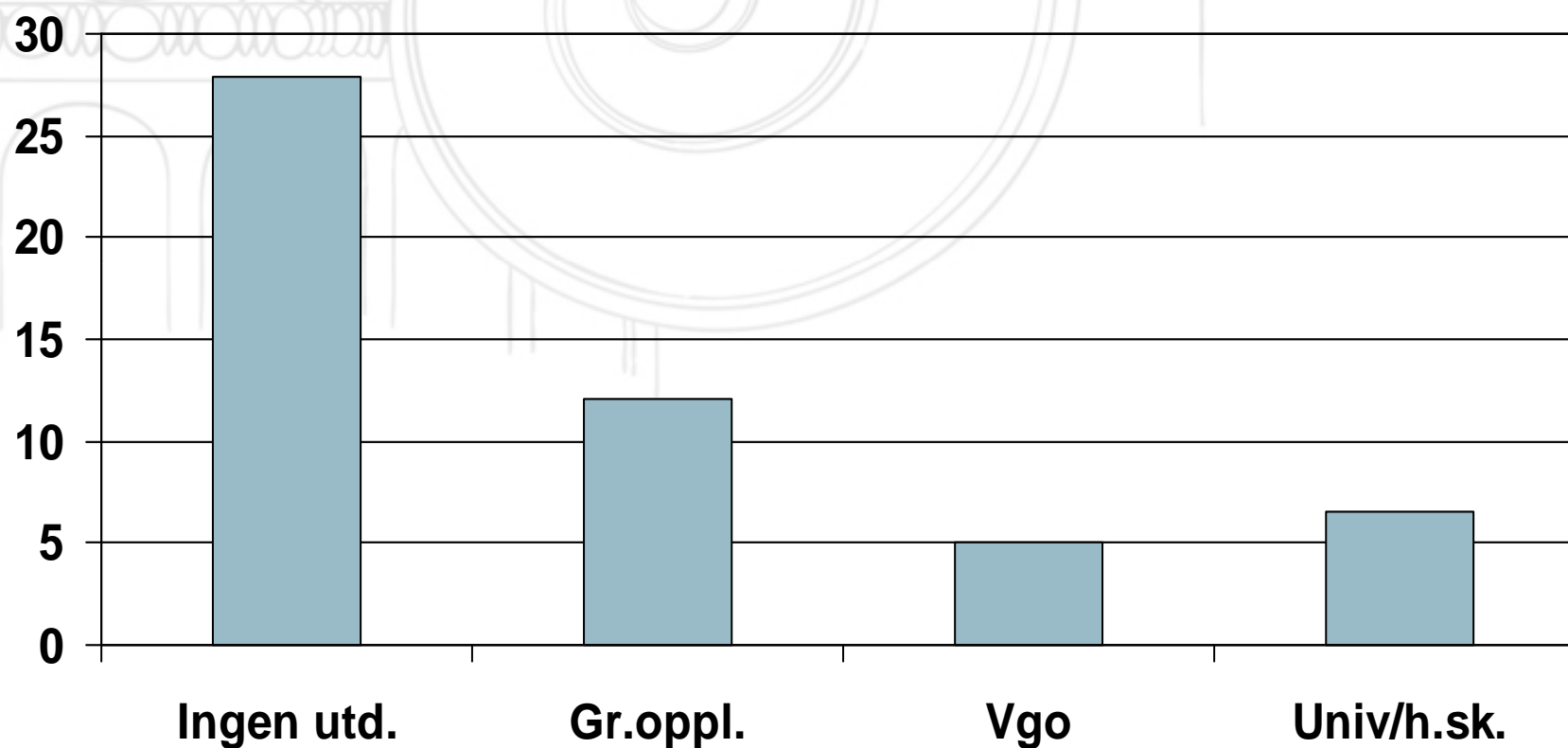
(Eikeland mfl., 2010)

Aldri hatt arbeid	11,2 *
Ufaglært arbeid	59,2
Faglært arbeid	33,8
Arbeid som krever høyere utdanning	7,5
Selvstendig næringsdrivende	21,3
Hjemme som foreldre	5,7

Prosent som *aldri* har hatt arbeid og høyeste fullførte utdanning

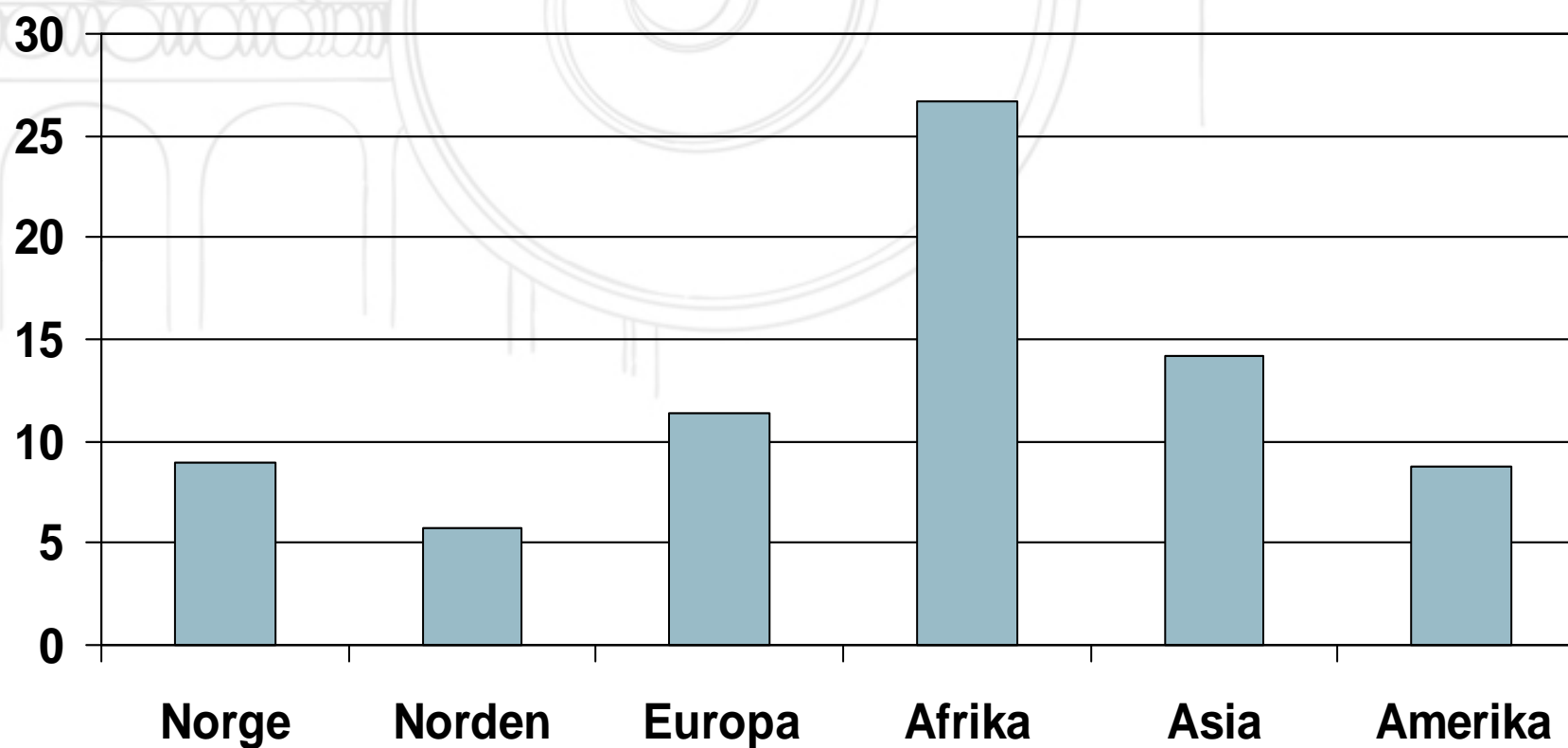
(Eikeland mfl., 2010)

Prosent som *aldri* har hatt arbeid og fødeland

(Eikeland mfl., 2010)

En kort oppsummering

- Det er stor variasjon i utdanningsnivå hos innsatte
- Det er for stor forskjell mellom innsattes og befolkningens utd.
- Forskjellen er størst mellom de yngste i fengsel og den yngre delen av befolkningen
- Altfor mange innsatte mangler både utdanning og yrkeserfaring
- To tredeler deltar ikke i utdanning i fengsel
- For mange forhold i fengslet avbryter utdanningen
- Innsatte under utdanning er høyt motiverte for å endre og mestre fremtiden
- Innsattes evaluering av fengselsundervisningen er relativt god
- Flertallet av de innsatte ønsker å begynne med utdanning
- Motivkategoriene påvirker innsattes utdanningsaktivitet og deres utdanningsønsker

Hva må gjøres?

- Utdanning i alle fengsler
- Større variasjon i utdanningstilbud
- Betre informasjon om utdanningstilbud
- Hjelp med lærevansker
- Løsning av konflikten mellom fengslets sikkerhetsbehov og elevenes behov for ikt
- Forpliktende samarbeid mellom skolen i fengsel og instanser utenfor fengslet for å opprettholde motivasjonen for utdanning
- Følge opp med utdanning og arbeid etter soning

En del problemstillinger for gruppene

- Hvordan kan de innsattes rett til utdanning best sikres i Norden?
- Hvilke konsekvenser har variasjonen i de innsattes bakgrunn for opplæringen i fengsel?
- Hvilke utfordringer skaper det økende innslaget av etniske minoriteter i nordiske fengsler?
- Hva kan gjøres for å øke de innsattes motivasjon for utdanning?
- Hvordan kan grunnene til at de innsatte ikke tar utdanning elimineres?
- Hvordan kan de innsattes utdanningsmotivasjon best følges opp etter avsluttet soning?

Appendix. Prosent som *aldri* har hatt arbeid eller som er *uten* utdanning (Eikeland mfl., 2010)

